АЗӘРБАЈЧАН ИНЧӘСӘНӘТИ ВӘ ӘДӘБИЈЈАТЫ ОНКҮНЛҮЈҮ ГАРШЫСЫНДА

Абдулла Шаигин „Сечилмиш әсәрләри"

Масквада кечириләчәк Азәрбајчан инчәсәнәти вә әдәбијјаты онкүнлүјү илә әлагәдар олараг Азәрнәшр гочаман јазычымыз Абдулла Шаигин «Сечилмиш әсәрләри»ни рус дилиндә чап етмишдир[1].

Бу күн Азәрбајчан совет әдәбијјатынын көһнә нәслинин јеканә нүмајәндәси олан А. Шаиг зәнкин вә мүрәккәб јарадычылыг јолу кечмишдир. Ингилабдан әввәл олдуғу кими, Совет һакимијјәти дөврүндә дә о, јорулмаз бир вәтәнпәрвәр кими һәртәрәфли педагожи фәалијјәти вә бәдии әсәрләри илә халгымызын мәдәни јүксәлишинә көмәк етмишдир.

Китаб «Мәктуб јетишмәди» (1908) һекајәси илә башланыр. Бу һекајә, Азәрбајчан реалист һекајә сәнәтинин көзәл нүмунәләриндәндир. Ағыр еһтијач үзүндән вәтәниндән, аиләсиндән дәрбәдәр дүшән, Бакы нефт мә'дәнләриндә мәшәггәтли ишдә мәһв олан чәнуби Азәрбајчан кәндлисинин фачиәси вә үмумијјәтлә ингилабдан әввәлки нефт сәнајесиндә чалышан фәһләләрин дөзүлмәз ағыр һәјаты вә мәишәти һекајәдә чох инандырычы бир шәкилдә тәсвир олунмушдур. Һәјатла тәбиәт һадисәләри чох бачарыгла әлагәләндирилән бу әсәрдә гышын дондуручу сојуғунун да дөвләтлијә фәрәһ, әјләнчә; касыба исә «сәфаләт вә фәлакәт» кәтирдији ачы бир һисслә билдирилир. Гурбанын сојугдан әсә-әсә күчә молласына мәктуб јаздырмасы вә гујуда боғулмасы сәһнәси охучунун зеһниндән һеч вахт силинмир.

А. Шаигин «Интиһармы, јашамагмы?» (1910) һекајәсиндә ермәни Аванеслә азәрбајчанлы Асланын достлуғу, «дин ајры гардашлығы» чох тә'сирли вә јығчам шәкилдә гәләмә алынмышдыр. «Көч» (1910) һекајәси кәнд һәјатына, көчәри һәјата, тәбиәтин әсрарәнкиз «сирләринә» мәфтун олан һәссас гәлбли бир јазычы гәләминин мәһсулудур. Әдиб вәтәни Азәрбајчанын тәбии, саф көзәллији илә фәхр едир: «Азәрбајчан!... Доғма Вәтәнимин көзәл тәбиәти вардыр. Сәһәрләрә мәхсус олан нәсимдән арабир јарпаглар гымылданыр, тарлалара, тәпәләрә, чөлләрә халы кими дөшәнмиш ләтиф јумшаг отлар, чичәкләр дәниз кими далғаланыр, јашыл јарпаглар арасына сығынмыш гушчуғазлар сәс-сәсә вериб өтүшүр...» һекајәдәки Кәрим баба, Ајрым гызы саф гәлбли, садәлөвһ кәнд адамларыдыр. Онлар бәдии бир сурәт кими мүкәммәлдир, һәм дә охучуларын рәғбәтини газанырлар.

«Дурсун» (1911) вә «Көбәләк» (1912) һекајәләриндә кечмиш Азәрбајчан һәјатынын үрәкбуландыран, ачы сәһнәләри реалистчәсинә тәсвир олунмушдур.

«Јохсул олса да гәлби кениш, руһу учадыр». Бу сөзләр кечмиш ағыр һәјатын јүкләри алтында бели бүкүлмүш, көзләринин нуру кетмиш, лакин инсанлыг ләјагәтини вә мәғрурлуғуну горујуб сахламыш бир ананын —Анабачынын һаггында дејилмишдир. Һәмин гадын исә мүәллифин «Анабачы» (1923) һекајәсинин гәһрәманыдыр.

Китабда ән чох јери, ихтисарла верилмиш «Араз» (1938) романы тутур. «Араз» Азәрбајчан фәһлә синфинин ингилаби кечмишинә һәср олунмуш илк совет романларындан бириднр. Бәдии сәнәткарлыг чәһәтиндән көзәл ишләнилмиш романда баш гәһрәман Араздыр. Онун бабасы Атабала да, атасы Балакиши дә өмүрләрини нефт мә'дәнләриндә кечирмиш, кимсәдән сөз көтүрмәмиш, мәғрур јашамышлар. Азәрбајчанлы фәһләләрин үмумиләшмиш сурәти кими тәсвир олунан Араз, еләчә дә онун арвады Күнәш мүкәммәл бәдии сурәтләрдир.

Китабда А. Шаиг һаггында биографик мә'лумат да верилмишдир. Лакин халгына, Вәтәнинә дәрин телләрлә бағлы олан гочаман әдибин һәјат вә фәалијјәти һаггында һеч олмаса мүхтәсәрчә бир мүгәддәмә верилсәјди даһа јахшы оларды.

Китабы рус дилинә мәрһум јазычымыз Јури Гранин тәрчүмә етмишдир. Тәрчүмәчи чох јердә јазычынын үслубуну сахламаға чәһд етмиш вә мәгсәдинә наил олмушдур.

Китаб зөвглә тәртиб олунмушдур.

Камран МӘММӘДОВ.

[1] Абдулла Шаиг, Избранное, Азернешр, Баку, 1959.